

Oponentní posudek disertační práce Mgr. Tomáše Tlapy: „Intersubjektivita a postmoderní společnost: K fenomenologii druhého“

Celkový problémový horizont předkládané disertační práce bychom mohli s využitím autorovy formulace vyjádřit takto: jde o hledání možnosti „jak se přiblížit k jinakosti, abychom jí rozuměli z ní samé“ (s. 60). Text představuje nejprve základní rysy Husserlovy fenomenologie konstituce intersubjektivit a též některé její problémy. Veden právě citovaným úkolem pokračuje k Lévinasově metafyzice Jiného. Využití Janicaudovy kritiky Lévinase mu slouží jednak k získání odstupu, jednak k přechodu k fenoménu jiného, jak je otevřen u Jean-Luc Mariona. Posledním fenomenologickým filosofem, kterého autor sleduje, je Bernhard Waldenfels a jeho problém rezponzivity.

Je třeba ocenit autorovu odvahu k fenomenologii, na níž si mnozí adepti filosofie vylámali zuby, a ještě více z nich se k ní vůbec nedopracuje. Zvládnutí mnohých klíčových souvislostí je přitom u kolegy Tlapy vynikající. Pohybuje se navíc s lehkostí i v obtížných tématech. Bohatě využívání beletristických pramenů v celé práci není vůbec na škodu: příklady jsou voleny tak, že adekvátně čtenáři přibližují sledované problémy.

Samotný způsob práce s vybranými fenomenologickými filosofy je velice inspirující. Autor nemá „svého“ vybraného filosofa, vůči němuž by poměřoval všechno ostatní. Spíše jednotlivé filosofické cesty interpretuje jako průhledy k problému jinakosti, aniž by jednotlivé pohledy absolutizoval. Nebezpečím takového přístup je eklekticismus, v němž se ztrácí měřítko. Ale autor tím, že koncipuje svůj text jako cestu k porozumění jinakosti, se tomuto nebezpečí zdárně vyhýbá. Jinak řečeno, samotný fenomén jinakosti vede autora, který se vystříhává toho, aby způsob bytí jiného identifikoval s nějakým modelem, který mu nenáleží. Autor si navíc ujasnil, že nemůže dělat syntézu jednotlivých autorů (s. 123-4), neboť tím by se filosofické myšlení stalo pouhým sešíváním.

Východiskem autorova hledání Husserlova fenomenologie, proto se zaměřím na některé problematické body její interpretace. (To, že autor vychází ve svém vlastním předvedení Husserlovy fenomenologie intersubjektivit vlastně pouze z druhého dílu *Idejí* (jejichž řešení pro problém intersubjektivit považoval sám Husserl za nedostatečné) a z *Karteziánských meditací* (které rozhodně nejsou posledním slovem, a navíc, jak si sám autor disertace všímá, jsou zasazeny do specifické výzkumné problematiky), patří k tuzemskému folklóru, proto to pouze konstatuji.)

Především si autor nevyjasnil, že Já není v Husserlových analýzách substancí, subjektivitou či funkcí v horizontu skutečnosti. Není určeno, stručně řečeno, *vztahem stejnosti, ale totožností, numerickou identitou*. Některé autorovy interpretační teze se tak blíží insinuaci. Jak může autor tvrdit, že „Husserlovým „hotovým člověkem“ je transcendentální subjektivita“ (s. 60), když transcendentálně fungující Já přece není člověk. Transcendentální subjektivita je transcendentální, patří k ní transcendence už v imanenci, není totalitou či stejností. Sám autor si toho epizodicky všímá pod titulem „trhlíny“ na s. 127, aniž by z toho ale vyvodil jakoukoliv korekci vlastní interpretace Husserlovy fenomenologie. Navíc Husserl často zdůrazňuje, že konstituce je stále na pochodu.

Konsekvencí *nerozlišení stejnosti a numerické identity* je též nedorozumění v oblasti konstituce normality. To je o to více překvapující, vezmeme-li v potaz, že autor pracuje s *Idejemi II*, v nichž právě *anomalita je pro konstituci normality klíčová*. Jenom tak může

autor spojit údajné Husserlovo východisko ze stejnosti s normalitou a přisuzovat tak této normalitě normativnost. Jenomže motiv anomaly u Husserla není protikladem normativního, ale konstituovaného na stupni normality (připomínám, že „anomální“ u Husserla není opakem normálního ve smyslu stejného (s. 60), ale ve smyslu konstituovaného *stupně* (slovo „anomální“ je z řec. an-omalous)). Řečeno jinak, normalita není pro Husserla absolutní měřítko, ale je vždycky relativní vůči danému stupni konstituce. Husserlovy výpovědi o přístupu k druhému nemají absolutní smysl. Když Husserl mluví o obměně (a nikoliv o „modu“, jak terminologicky nepřesně píše autor (s. 60), což právě implikuje vztah substance-*stejnosti* a případku, a tedy relaps do metafyziky; proti tomu obměna není vázána na substanci) při přístupu k druhému, reflektuje na to, že my sami můžeme rozumět druhému jen v analogii ke svému stupni. Ale zároveň v interpretaci rozumíme právě tomu, že tato analogie je vágní a přibližná. Tento problém autor vůbec nesleduje, zaměřuje se přímo na fenomén jinakosti. Jinak řečeno, jestliže jeho problémem je, „jak se přiblížit k jinakosti, abychom jí rozuměli z ní samé“, zůstává nevyjasněna možnost tohoto „z ní samé“. Ale právě tuto otázku si Husserl klade a bylo by záhodno ji při interpretaci jeho fenomenologie zohlednit.

Zdůrazňuji ale, že tyto poukazy jsou pouze *upřesňující*, nijak se netýkají celku posuzované práce, která je cenným přínosem k dosavadnímu bádání o konstituci intersubjektivit. Již z výše řečeného plyne, že autor se architektonikou své interpretační práce prokázal být zdatným dialektikem, který ví, že bytostná filosofie je možná jenom jako cesta k bytostnému. A že bytostné je možné hledat jen na hraně vědění a nevědění, stejného a jiného.

Z výše řečeného mi vyplývají následující otázky:

A jaký je u Husserla rozdíl mezi stejností a numerickou identitou? A jaký má zohlednění tohoto rozdílu vliv na interpretaci konstituce intersubjektivit?

Jak rozumíte Husserlově tezi o nedeklinovatelném Já a jakou roli hraje tato myšlenka v konstituci intersubjektivit?

Práci vřele doporučuji k obhajobě.

PRÁCE SPLŇUJE POŽADAVKY KLADENÉ NA TENTO TYP PRACÍ

V Praze, 27. 6. 2020

David Rybák